

Zmiany na regionalnych rynkach pracy w Polsce w latach 2006–2009

Mariusz Zieliński, Izabela Jonek-Kowalska

Politechnika Śląska

Streszczenie

Artykuł dotyczy zmian zachodzących na regionalnych rynkach pracy w Polsce pod wpływem kryzysu gospodarczego. Analiza statystyczna bazuje na danych publikowanych przez GUS i obejmuje zmiany poziomu zatrudnienia i bezrobocia w latach 2006–2009 w Polsce oraz poziomu i struktury sektorowej zatrudnienia na regionalnych rynkach pracy. Na podstawie danych statystycznych dotyczących zatrudnienia określono regiony, które wyróżniają się pozytywnie na tle kraju, jeśli chodzi o zaawansowanie procesów zmian struktury zatrudnienia w kierunku charakterystycznym dla okresu postindustrialnego. Potwierdza to tezę, że wyżej rozwinięte i bardziej zdywersyfikowane pod względem bazy gospodarczej regiony lepiej radzą sobie w warunkach kryzysu gospodarczego. W konsekwencji prowadzi to do pogłębienia zróżnicowania sytuacji na regionalnych rynkach pracy.

Wstęp

Sytuacja na rynku pracy jest kształtowana przez wiele czynników, wśród których najistotniejszym jest bieżący i przewidywany stan koniunktury gospodarczej. Skala dostosowań do zmian koniunktury zależy od decyzji podejmowanych przez przedsiębiorstwa i jest zróżnicowana przestrzennie. W bardzo istotny sposób na sytuację na rynku pracy wpływa struktura gospodarki, ponieważ różne sektory w różny sposób reagują na osłabienie koniunktury gospodarczej.

Celem artykułu jest analiza zmian sytuacji na rynku pracy w ujęciu regionalnym, ze szczególnym uwzględnieniem zmian struktury zatrudnienia w ujęciu trójsektorowym. Tezą artykułu jest twierdzenie, że zmiany strukturalne są szybsze w regionach znajdujących się w lepszej sytuacji gospodarczej.

Teza powyższa zostanie zweryfikowana na podstawie danych statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), odnoszących się do rynku pracy, dla okresu 2006–2009.

1. Kryzys a poziom i struktura zasobów na rynku pracy — ujęcie teoretyczne

Traktując przedsiębiorstwa jako agregat makroekonomiczny można przyjąć, że ich zapotrzebowanie na czynniki produkcji uzależnione jest od fazy cyklu koniunkturalnego. Wzrost zapotrzebowania na produkty i usługi przedsiębiorstw powoduje wzrost zapotrzebowania na pracę, utrata części klientów powoduje natomiast ograniczenie tego zapotrzebowania [Sajkiewicz i Sajkiewicz 2002, s. 19].

W warunkach kryzysu gospodarczego pojawia się rynek pracodawcy, o poziomie zatrudnienia w gospodarce decyduje zatem strona popytowa rynku pracy. Od decyzji pracodawców zależą wielkości zasobów na rynku pracy — nie tylko wielkość i struktura zasobu zatrudnionych, ale także zasobów bezrobotnych i biernych zawodowo (w warunkach braku ofert pracy nie tylko rośnie bezrobocie, ale także bierność zawodowa, ponieważ część pracobiorców wycofuje się z rynku pracy, by na niego powrócić w okresie poprawy koniunktury). W praktyce, do zmian koniunktury większość przedsiębiorstw dostosowuje się w sposób adaptacyjny (sukcesywny), nie są bowiem w stanie przewidzieć głębokości kryzysu i czasu jego utrzymywania się. Decyzję o zmianie poziomu zatrudnienia przedsiębiorstwo podejmuje dopiero po potwierdzeniu (pogłębieniu się) tendencji zmian popytu, a zmiana ta jest zwykle niższa od zmiany poziomu produkcji. Na skutek takich decyzji przedsię-

biorstw w gospodarce pojawia się tzw. efekt opóźnienia — dostosowania poziomu zatrudnienia do koniunktury zmian na rynku rzeczowym są przesunięte w czasie [Zieliński 2008, s. 225–227].

U podłoża opóźnienia dostosowań poziomu zatrudnienia do zmian sytuacji na rynku rzeczowym leżeć mogą różne przyczyny, m.in. o charakterze ekonomicznym. Często koszty utrzymania nie w pełni dociążonych pracą doświadczonych pracowników w okresie spadku popytu są niższe od sumy kosztów, które przedsiębiorstwo musiałoby ponieść, by odbudować stan zatrudnienia po powrocie dobrej koniunktury [Kalinowski 2007, s. 407]. Ponowny nabór personelu z zewnątrz, po okresie zwolnień, wiąże się z kosztami pozyskiwania personelu, fluktuacji (wielu nowo zatrudnionych pracowników rezygnuje w pierwszych miesiącach pracy), niską wydajnością w okresie wdrażania, kosztami wdrażania, szkoleń, kosztami zmian organizacji pracy itp. [Wiśniewski 1999, s. 165]. Efekt opóźnienia wzmacniają także czynniki społeczne (pracodawcy starają się nie pozbawiać pracowników środków do życia), psychologiczne i prawne (skalę i tempo zwolnień ograniczają okresy wypowiedzenia, konieczność wypłaty odpraw). Dla ograniczenia kosztów działalności i usprawnienia zarządzania, przedsiębiorstwo może zdecydować się na zlecenie części zadań usługodawcom zewnętrznym (*outsourcing*). W ramach *outsourcingu* zleca się zwykle prace wymagające wysokich kwalifikacji (realizowane przez ekspertów, których nie opłaca się zatrudniać na stałe) i proste, niewymagające specjalnego przygotowania (co ogranicza etatowe zatrudnienie pracowników niskokwalifikowanych) [Orczyk 2004, s. 118–119].

Trzeba pamiętać, że zmiany poziomu i struktury zatrudnienia spowodowane cyklem koniunkturalnym współistnieją z długookresowymi trendami rozwojowymi gospodarki. Według A. Fischera i C. Clarka, w perspektywie wieloletniej następują zmiany struktury gospodarczej w układzie sektorowym. Gospodarki przechodzą najpierw przez erę industrialną, cechującą się na rynku pracy wzrostem udziału w zatrudnieniu przemysłu kosztem obniżenia udziału w zatrudnieniu rolnictwa. Następnie gospodarki przechodzą do ery postindustrialnej, cechującej się spadkiem udziału w zatrudnieniu przemysłu i wzrostem udziału szeroko rozumianych usług [Ghez i Becker 1975, s. 131; Lipowski 1999, s. 589]. Kryzys gospodarczy zwykle spowalnia procesy zmian strukturalnych (o ile nie następują bankructwa przedsiębiorstw należących do branż schyłkowych), zmiany te przyspieszają natomiast w okresie ożywienia gospodarczego.

2. Zmiany poziomu wykorzystania zasobów pracy w ujęciu regionalnym w latach 2006–2009

2.1. Zmiany stanu zasobów na regionalnych rynkach pracy w latach 2006–2009

W tabeli 1 zawarto dane dotyczące liczby pracujących i bezrobotnych w okresie 2006–2009 w Polsce i w poszczególnych województwach według danych rejestrowych. Analizując dane dla całej Polski, zauważalny jest rosnący trend poziomu zatrudnienia dla całego okresu.

W okresie 2006–2009 we wszystkich województwach zanotowano wzrost poziomu zatrudnienia. Zauważyć można jednak zróżnicowanie zmian sytuacji na poszczególnych regionalnych rynkach pracy. Największy wzrost poziomu zatrudnienia zanotowały województwa: dolnośląskie (o 7%), małopolskie (o 6,9%), pomorskie i mazowieckie (o 6,6%). Warto podkreślić, że województwa te wespół z województwem śląskim są pięcioma największymi ludnościowo regionami, decydują o obrazie rynku pracy w skali makroekonomicznej, a na koniec 2009 roku w sumie zatrudnienie w nich stanowiło 54% zatrudnienia w kraju. Śląskie jako jedyne z dużych województw w okresie 2006–2009 odnotowało niższy od średniego w kraju wzrost zatrudnienia. Zróżnicowanie regionalne jest bardzo wyraźne w przypadku porównań zmian poziomu zatrudnienia w 2009 roku. Wzrost poziomu zatrudnienia odnotowano w województwie mazowieckim i pomorskim, natomiast utrzymanie tego poziomu w województwie małopolskim. Pozostałe województwa odnotowały spadek poziomu zatrudnienia.

Zróżnicowanie zmian na poszczególnych regionalnych rynkach pracy jest mniejsze, jeśli analizujemy zestawienia liczby bezrobotnych. Tak jak w skali kraju, we wszystkich województwach poziom bezrobocia rejestrowanego w latach 2006–2008 spadał, wzrósł natomiast w ostatnim roku objętym analizą. Najmniejszą poprawę sytuacji na rynku pracy w tym przekroju w okresie 2006–2009 odnotowało województwo podlaskie (spadek liczby bezrobotnych o 1,0%) i podkarpackie

Tab. 1. Liczba pracujących i bezrobotnych w latach 2006–2009 w ujęciu regionalnym, na podstawie danych rejestrowych (stan na 31 grudnia)

Region	Pracujący				Bezrobotni			
	w tysiącach		wskaźniki		w tysiącach		wskaźniki	
	2006	2009	09/06	09/08	2006	2009	09/06	09/08
Polska	12905,4	13449,1	104,2	98,1	2309,4	1892,7	82,0	128,4
Dolnośląskie	916,5	980,5	107,0	97,1	185,4	146,3	78,9	128,4
Kujawsko-Pomorskie	667,3	686,6	102,9	96,7	160,1	134,1	83,8	121,6
Lubelskie	741,4	759,5	102,4	98,7	141,8	117,2	82,7	115,4
Lubuskie	302,9	309,4	102,1	97,3	72,8	61,1	83,9	132,0
Łódzkie	921,0	937,4	101,8	96,6	160,7	128,1	79,7	129,1
Małopolskie	1048,6	1121,0	106,9	100,0	145,3	130,0	89,5	132,9
Mazowieckie	2116,1	2256,7	106,6	100,2	285,6	224,5	78,6	126,1
Opolskie	301,9	310,2	102,7	96,5	60,1	47,1	78,4	131,9
Podkarpackie	654,3	667,3	102,0	96,6	145,2	141,9	97,7	122,8
Podlaskie	394,4	409,0	103,7	97,7	61,8	61,2	99,0	133,6
Pomorskie	690,8	736,8	106,7	100,1	126,0	100,3	79,6	147,9
Śląskie	1543,3	1592,7	103,2	97,5	229,8	168,4	73,3	137,2
Świętokrzyskie	443,2	451,7	101,9	96,3	99,4	83,8	84,3	107,9
Warmińsko-Mazurskie	406,1	412,0	101,5	96,6	127,6	109,2	85,6	124,9
Wielkopolskie	1257,7	1310,5	104,2	98,4	169,1	133,6	79,0	146,2
Zachodniopomorskie	499,9	507,8	101,6	95,4	138,9	105,9	76,2	128,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS [Dmochowska 2007, s. 74–77; 2008, s. 74–77; 2009, s. 78–85; 2010, s. 86–89]

(spadek liczby bezrobotnych o 2,3%). Najbardziej sytuacja poprawiła się natomiast w województwach: śląskim (spadek o 26,3%), świętokrzyskim (spadek o 25,7%) i zachodniopomorskim (spadek o 23,8%). Spadek liczby bezrobotnych w latach 2006–2009 przekraczający 20% zanotowały jeszcze województwa: mazowieckie, opolskie, pomorskie, dolnośląskie, wielkopolskie i łódzkie.

Obrazem poziomu aktywności zawodowej ludności jest suma zasobów zatrudnionych i bezrobotnych. Na podstawie danych rejestrowych można stwierdzić, że aktywność zawodowa ludności w Polsce w latach 2006–2009 zmniejszyła się. Sytuacja w tym ujęciu jest poważnie zróżnicowana, ponieważ w siedmiu województwach nastąpił wzrost sumy zasobów zatrudnionych i bezrobotnych, najsilniejszy w województwie dolnośląskim (o 8,4%), małopolskim (o 4,8%) i mazowieckim (o 3,3%). Częściowo sytuację taką tłumaczy migracja ludności do regionów lepiej rozwiniętych¹. Najsilniejszy relatywny spadek sumy zasobu zatrudnionych i bezrobotnych w latach 2006–2009 zanotowały natomiast województwa warmińsko-mazurskie (spadek o 2,3%) oraz zachodniopomorskie (spadek o 3,9%).

2.2. Zmiany struktury zatrudnienia na regionalnych rynkach pracy w latach 2006–2009

Dla obrazu zmian sytuacji na rynku pracy w okresie osłabienia koniunktury istotna jest skala i kierunek reakcji poszczególnych sektorów gospodarki. Trzeba przy tym pamiętać, że poszczególne sektory podlegają długoletnim procesom restrukturyzacyjnym (w długim okresie rośnie zatrudnienie w usługach kosztem rolnictwa i przemysłu), które osłabienie koniunktury może przyspieszyć lub spowolnić. W tabeli 2 zawarto dane dotyczące zmian poziomu zatrudnienia w sektorze drugim. Ze względu na różnice w reakcjach poziomu zatrudnienia, sektor ten podzielono na przemysł i budownictwo.

¹ W ostatnim dziesięcioleciu w Polsce wzrosła liczba ludności w trzech województwach tj. małopolskim, mazowieckim i wielkopolskim. Pozostałe województwa odnotowały spadek liczby ludności. Por. M. Zieliński, I. Jonek-Kowalska (2010): *Wykorzystanie zasobów pracy w Polsce*. [w:] K. Malik (red.): *Zarządzanie rozwojem regionu. Wymiar społeczny, gospodarczy i środowiskowy*, Opole-Kraków, Wydawnictwo Naukowe „Akapit”, s. 26.

Tab. 2. Zmiany poziomu zatrudnienia w przemyśle i budownictwie w latach 2006–2009 w ujęciu regionalnym, na podstawie danych rejestrowych (stan na 31 grudnia)

Region	Pracujący w przemyśle				Pracujący w budownictwie			
	w tysiącach		wskaźniki		w tysiącach		wskaźniki	
	2006	2009	09/06	09/08	2006	2009	09/06	09/08
Polska	2980,3	2908,2	97,6	94,1	691,7	871,1	125,9	103,8
Dolnośląskie	244,5	246,2	100,7	94,2	52,3	68,1	130,2	100,7
Kujawsko-Pomorskie	165,3	160,3	97,0	93,5	34,1	45,3	132,8	102,6
Lubelskie	107,3	104,2	97,1	97,8	27,5	35,8	130,2	99,4
Lubuskie	84,1	83,2	98,9	94,7	14,3	18,2	127,3	101,1
Łódzkie	230,0	226,2	98,3	93,8	41,0	48,4	118,0	98,4
Małopolskie	214,8	214,9	100,0	94,9	64,4	84,6	131,4	107,1
Mazowieckie	348,8	321,7	92,2	91,3	115,9	137,4	118,6	106,4
Opolskie	73,7	74,9	101,6	96,1	17,8	23,0	129,2	105,0
Podkarpackie	155,7	148,7	95,5	92,5	29,9	36,0	120,4	99,7
Podlaskie	61,1	62,2	101,8	95,0	14,8	18,9	127,7	97,4
Pomorskie	172,0	168,1	97,7	95,3	41,7	60,4	144,8	112,1
Śląskie	489,0	490,7	100,3	95,5	97,6	112,9	115,7	101,1
Świętokrzyskie	83,1	80,1	96,4	92,3	19,3	27,1	140,4	109,7
Warmińsko-Mazurskie	100,9	95,7	94,8	95,1	19,9	26,4	132,7	101,9
Wielkopolskie	339,9	330,8	97,3	94,1	70,7	90,2	127,6	106,2
Zachodniopomorskie	110,1	100,3	91,1	90,8	30,5	38,4	125,9	100,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS [Dmochowska 2007, s. 74–77; 2008, s. 74–77; 2009, s. 78–85; 2010, s. 86–89]

Zmiany poziomu zatrudnienia w przemyśle w skali kraju wskazują na postępującą restrukturyzację gospodarki, spadek poziomu zatrudnienia w tym sektorze zanotowano już w 2008 roku. Uległ on pogłębieniu w roku kolejnym, co w sumie spowodowało, że na koniec 2009 roku zatrudnienie w przemyśle było niższe niż na koniec 2006 roku.

Rozpatrując cały okres objęty analizą w skali regionalnej, między 2006 i 2009 rokiem cztery województwa odnotowały wzrost zatrudnienia w przemyśle. Największy relatywny wzrost odnotowały województwa podlaskie (o 1,8%) oraz opolskie (o 1,6%), poza tym zatrudnienie w przemyśle wzrosło jeszcze w województwie dolnośląskim i śląskim, natomiast na niezmiennym poziomie utrzymało się w województwie małopolskim. Największe relatywne spadki poziomu zatrudnienia w przemyśle w tym okresie zanotowały natomiast województwa zachodniopomorskie (o 8,9%), mazowieckie (o 7,8%) oraz warmińsko-mazurskie (o 5,2%). Spośród pięciu największych województw, najgłębszej restrukturyzacji przemysłu podlegają województwo mazowieckie i pomorskie (utrata 2,3% miejsc pracy w przemyśle). Dobra relatywnie sytuacja na rynku pracy, z perspektywy poziomu zatrudnienia województw małopolskiego i dolnośląskiego, wynikała natomiast m.in. z utrzymania lub nawet zwiększenia zatrudnienia w przemyśle. Rozpatrując jedynie ostatni analizowany rok — spadek zatrudnienia w przemyśle dotknął wszystkich województw, najsilniej: zachodniopomorskiego (spadek o 9,2%), mazowieckiego (spadek o 8,7%), świętokrzyskiego (spadek o 7,7%) i podkarpackiego (spadek o 7,5%).

W budownictwie w całym okresie objętym analizą poziom zatrudnienia bardzo wyraźnie wzrastał. W skali kraju wzrost ten wystąpił także w 2009 roku, mimo wyraźnego osłabienia koniunktury. Przyczyną tego stanu rzeczy jest prawdopodobnie szeroki zakres inwestycji budowlanych sektora publicznego, związany głównie z infrastrukturą drogową, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

W skali regionalnej, najsilniejsze wzrosty poziomu zatrudnienia w latach 2006–2009 odnotowano w województwach pomorskim (o 44,8%) i świętokrzyskim (o 40,4%). Wzrosty poziomu zatrudnienia w budownictwie przekraczające w tym okresie 30% zanotowały także województwa: kujawsko-

pomorskie, małopolskie, lubelskie, dolnośląskie i warmińsko-mazurskie. Rozpatrując jedynie rok 2009, w czterech województwach zanotowano niewielki spadek poziomu zatrudnienia w budownictwie, były to województwa: lubelskie, łódzkie, podkarpackie i podlaskie. Największym relatywnym wzrostem zatrudnienia w budownictwie w 2009 roku cechowały się natomiast województwa: pomorskie (wzrost o 12,1%), świętokrzyskie (wzrost o 9,7%), małopolskie (wzrost o 7,1%), mazowieckie (wzrost o 6,4%) i wielkopolskie (wzrost o 6,2%).

W tabeli 3 przedstawiono zmiany poziomu zatrudnienia w sektorze pierwszym i trzecim w ujęciu regionalnym. Największą stabilnością poziomu zatrudnienia w gospodarce Polski cechuje się sektor pierwszy. Jeśli chodzi o kierunek zmian, dla całego kraju zatrudnienie w sektorze pierwszym zachowuje się podobnie jak zatrudnienie w przemyśle, tj. jego spadek pojawił się już w 2008 roku (przy czym podkreślić należy, że o ile zatrudnienie w przemyśle spadło w latach 2006–2009 o 2,4%, o tyle spadek poziomu zatrudnienia w sektorze pierwszym wyniósł w tym okresie jedynie 0,5%).

W okresie 2006–2009 w pięciu województwach zatrudnienie w sektorze pierwszym nawet wzrosło. Relatywnie najwyższy wzrost zanotowało województwo zachodniopomorskie (o 2,5%), niewielkie wzrosty zatrudnienia w sektorze pierwszym wystąpiły także w województwach: lubuskim, podkarpackim, pomorskim i warmińsko-mazurskim. Największy relatywny spadek zatrudnienia w sektorze pierwszym w tym okresie zanotowało natomiast województwo dolnośląskie. Sektor pierwszy bardzo słabo zareagował na osłabienie koniunktury gospodarczej, poziom zatrudnienia w sektorze pierwszym w skali kraju zmniejszył się w 2009 roku jedynie o 0,5%. Relatywnie najwyższy spadek poziomu zatrudnienia w sektorze pierwszym w 2009 roku wystąpił w województwie śląskim (o 2,4%) i dolnośląskim (o 1,9%).

Zatrudnienie w usługach (obliczone jako różnica między zatrudnieniem ogółem i zatrudnieniem w sektorze pierwszym, przemyśle i budownictwie) rosło w okresie 2006–2008, by zmniejszyć się w roku 2009. Sektor ten w całym okresie objętym analizą zwiększył zatrudnienie o 6,3%, w roku 2009 natomiast dotknął go spadek zatrudnienia o 1,3%.

Tab. 3. Zmiany poziomu zatrudnienia w sektorze pierwszym i trzecim w latach 2006–2009 w ujęciu regionalnym, na podstawie danych rejestrowych (stan na 31 grudnia)

Region	Pracujący w sektorze pierwszym*				Pracujący w sektorze trzecim**			
	w tysiącach		wskaźniki		w tysiącach		wskaźniki	
	2006	2009	09/06	09/08	2006	2009	09/06	09/08
Polska	2140,6	2130,7	99,5	99,5	7092,8	7539,1	106,3	98,7
Dolnośląskie	74,7	73,2	98,0	98,1	545,0	593,0	108,8	97,8
Kujawsko-Pomorskie	117,8	117,4	99,7	99,4	350,1	363,6	103,9	96,6
Lubelskie	278,7	278,3	99,9	99,9	327,9	341,2	104,1	98,0
Lubuskie	27,6	27,7	100,4	100,4	176,9	180,3	101,9	97,7
Łódzkie	192,6	191,2	99,8	99,3	457,4	471,6	103,1	96,8
Małopolskie	184,1	182,9	99,3	99,4	585,3	638,6	109,1	101,1
Mazowieckie	320,9	319,3	99,5	99,5	1330,5	1478,3	111,1	101,9
Opolskie	50,3	49,2	97,8	99,0	160,1	163,1	101,9	94,8
Podkarpackie	158,8	159,0	100,1	100,1	309,9	323,6	104,4	96,6
Podlaskie	139,3	138,8	99,6	99,8	179,2	189,1	105,5	97,1
Pomorskie	60,7	61,1	100,7	100,5	416,4	447,2	107,4	100,4
Śląskie	70,6	69,0	97,7	97,6	886,1	920,1	103,8	98,2
Świętokrzyskie	144,0	143,3	99,5	99,9	196,8	201,2	102,2	94,1
Warmińsko-Mazurskie	66,9	67,0	100,1	99,4	218,4	222,9	102,1	95,8
Wielkopolskie	209,7	208,3	99,3	99,1	637,4	681,2	106,9	99,4
Zachodniopomorskie	43,9	45,0	102,5	100,4	315,4	324,1	102,8	95,7

*zatrudnienie w rolnictwie, leśnictwie i łowiectwie; **zatrudnienie w usługach jest obliczone jako różnica między zatrudnieniem ogółem i zatrudnieniem w sektorze pierwszym, przemyśle i budownictwie

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS [Dmochowska 2007, s. 74–77; 2008, s. 74–77; 2009, s. 78–85; 2010, s. 86–89]

Największe województwa zajmują różne miejsca w rankingu udziału usług w ogóle zatrudnienia. Województwa: śląskie, mazowieckie, pomorskie i dolnośląskie miały w 2006 roku znacząco wyższy od średniej krajowej udział zatrudnienia w usługach (w przedziale od 57,4% do 62,9%), województwo małopolskie natomiast nieznacznie wyższy (55,8% przy średniej krajowej 55%).

Wzrost zatrudnienia w sektorze usług może świadczyć o postępie w zmianach struktury zatrudnienia. Największymi relatywnymi wzrostami poziomu zatrudnienia w usługach w całym analizowanym okresie cechowały się województwa: mazowieckie (11,1% wzrostu), małopolskie (9,1% wzrostu), dolnośląskie (8,8% wzrostu) pomorskie (7,4%) i wielkopolskie (6,9% wzrostu), wyraźnie wolniej niż w skali kraju przyrastało natomiast zatrudnienie w sektorze usług w województwie śląskim (3,8%). Najwolniej liczba miejsc pracy w usługach przyrastała w województwach: opolskim i lubuskim (po 1,9% wzrostu) oraz warmińsko-mazurskim (wzrost o 2,1%), świętokrzyskim (wzrost o 2,2%) i zachodniopomorskim (wzrost o 2,8%). Obserwacje te potwierdzają tezę, że regiony znajdujące się w najkorzystniejszej sytuacji gospodarczej, cechują się szybszymi zmianami struktury zatrudnienia.

Reakcja na osłabienie koniunktury w skali kraju była w usługach silniejsza niż w sektorze pierwszym, ale słabsza niż w przemyśle — zatrudnienie w usługach w 2009 roku spadło o 1,3%. Trzem województwom udało się osiągnąć w 2009 roku wzrost zatrudnienia w usługach, a były to województwa: mazowieckie (wzrost o 1,9%), małopolskie (wzrost o 1,1%) oraz pomorskie (wzrost o 0,5%). Na drugim biegunie znalazły się województwa świętokrzyskie i opolskie, które w 2009 roku straciły w usługach odpowiednio 5,2% i 5,9% miejsc pracy.

Zakończenie

Mając na uwadze wzrost poziomu zatrudnienia, można stwierdzić, że w latach 2006–2009 sytuacja na polskim rynku pracy poprawiła się, przy czym w najlepszej sytuacji znajdowały się województwa: dolnośląskie, małopolskie, pomorskie i mazowieckie. Potwierdzeniem poprawy sytuacji na tych rynkach regionalnych jest spadek liczby bezrobotnych w latach 2006–2009 przekraczający 20% (przy czym w kilku innych województwach zanotowano jeszcze wyraźniejszy spadek poziomu bezrobocia, m.in. w województwie śląskim). Rozpatrując wzrost sumy zasobów zatrudnionych i bezrobotnych, znamionujący zmiany aktywności zawodowej ludności, trzy pierwsze pozycje w zestawieniu zajęły województwa: dolnośląskie, małopolskie i mazowieckie.

Zmiany w sektorowej strukturze zatrudnienia widoczne są dopiero w dłuższym okresie. Bazując na danych za lata 2006–2009, zauważyć można zróżnicowanie zmian poziomu zatrudnienia w przemyśle w przypadku największych województw, decydujących o obrazie rynku pracy w skali makroekonomicznej. Z jednej strony, spadek w poziomie zatrudnienia w przemyśle zanotowały województwa mazowieckie i pomorskie. Z drugiej strony, województwo małopolskie utrzymało a dolnośląskie i śląskie nawet zwiększyły zatrudnienie w przemyśle. Różnie także wzrastał poziom zatrudnienia w budownictwie — najsilniej w kraju w województwie pomorskim, relatywnie silnie w województwach małopolskim i dolnośląskim, natomiast poniżej średniej krajowej w województwie mazowieckim i śląskim. Przy bardzo niewielkich zmianach poziomu zatrudnienia w sektorze pierwszym, największy relatywny spadek zanotowało województwo dolnośląskie. Zdecydowanie o postępie zmian struktury zatrudnienia świadczą zmiany poziomu zatrudnienia w usługach. Poza województwem śląskim, w którym wzrost zatrudnienia w sektorze trzecim odbiega w dół od średniej krajowej, cztery pozostałe największe województwa cechowały się największymi relatywnymi wzrostami poziomu zatrudnienia w usługach w skali kraju.

Mimo niejednoznacznych wniosków wynikających z części zestawień, większość materiału statystycznego wskazuje, że największe ludnościowo województwa wyróżniają się pozytywnie na tle kraju, jeśli chodzi o sytuację na rynku pracy i zaawansowanie procesów zmian struktury zatrudnienia w kierunku charakterystycznym dla okresu postindustrialnego. Jedynym wyjątkiem jest województwo śląskie, utrzymujące poziom zatrudnienia w przemyśle i relatywnie słabo rozwijające usługi. Można zatem uznać, że zmiany strukturalne są szybsze w regionach znajdujących się w lepszej sytuacji gospodarczej, co potwierdza postawioną we wstępie tezę. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest pogłębienie zróżnicowania sytuacji na regionalnych rynkach pracy.

Literatura

- DMOCHOWSKA H. (red.) (2007): *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- DMOCHOWSKA H. (red.) (2008): *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- DMOCHOWSKA H. (red.) (2009): *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- DMOCHOWSKA H. (red.) (2010): *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- GHEZ G.R., BECKER G.S. (1975): *The allocation of time and goods over the life cycle*. Human behavior and social institutions, t. 6, New York, National Bureau of Economic Research.
- KALINOWSKI M. (2007): *Zwalnianie pracowników*. [w:] W. Golnau (red.): *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Warszawa, CeDeWu.
- LIPOWSKI A. (1999): *Zmiany w strukturze tworzenia PKB w Polsce w okresie transformacji 1990–1998*. „*Ekonomista*”, nr 5.
- ORCZYK J. (2004): *Zmiany zakresu pojęcia „praca” a zatrudnienie*. [w:] Z. Wiśniewski i A. Poczowski (red.): *Zarządzanie zasobami ludzkimi w warunkach nowej gospodarki*, Kraków, Oficyna Ekonomiczna. Oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych.
- SAJKIEWICZ A., SAJKIEWICZ Ł. (2002): *Nowe metody pracy z ludźmi. Organizacja procesów personalnych*. Człowiek w Firmie, Warszawa, „Poltext”.
- WIŚNIEWSKI Z. (1999): *Kierunki i skutki deregulacji rynku pracy w krajach Unii Europejskiej*. Toruń, Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- ZIELIŃSKI M. (2008): *Wpływ państwa na rynek pracy i decyzje zatrudnieniowe przedsiębiorstw*. Monografia / [Politechnika Śląska], t. 181, Gliwice, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
- ZIELIŃSKI M., JONEK-KOWALSKA I. (2010): *Wykorzystanie zasobów pracy w Polsce*. [w:] K. Malik (red.): *Zarządzanie rozwojem regionu. Wymiar społeczny, gospodarczy i środowiskowy*, Opole-Kraków, Wydawnictwo Naukowe „Akapit”.